

міста. Таке будвництво не псує вигляд міста і одночасно є додатковим джерелом іноземних інвестицій.

В тому випадку, коли в місті збереглося багато промислових об'єктів-пам'яток архтектури, їх не зносять заради нової забудови, а активно перепрофілюють під нові функції, часто з добудовою сучасних скляних об'ємів.

Таким чином, для України є корисним такий польський досвід:

– висотні споруди розташовують не в випадкових, а в певних місцях з метою акцентування певної частини міського простору;

– хмарочоси розташовують на відстані від старих кварталів забудови, тим самим зберігаючи чітку градацію «старе історичне місто – нове сучасне місто»;

– промислові об'єкти, які знаходяться в хорошому стані і становлять певну архітектурну цінність, не слід зносити, краще їх пристосувати під сучасні функції, особливо такі, які важко задовольнити традиційними закладами.

Список використаних джерел

1. Торговый центр «Золотые террасы» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tonkosti.ru/Торговый_центр_«Золотые_террасы».

2. Торговый центр «Золотые террасы», Варшава [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://virtual-journeys.com/ru/poland/warsaw/shopping-centre-golden-terraces>.

3. Строится самый высокий жилой дом в Европе. Варшава, ул. Злата 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://anna-kulakowska.livejournal.com/27141.html>.

4. Сайт Savills [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.savills.com>.

5. Элитный жилой комплекс "Злата 44" в Варшаве крайне привлекателен для украинских инвесторов [Електронний ресурс] / Прес-реліз. – Режим доступу : <http://tass.ru/press-relizy/2357656>.

*Шебек Надія Миколаївна, доктор архітектури, професор,
завідувач кафедри містобудування,*

*Драгомирова Галина Андріївна, аспірант кафедри містобудування,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

МІСТОБУДІВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОДОЙМ ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО НИХ ТЕРИТОРІЙ

Акваторії та прибережні території морів, лиманів, річок, струмків і озер завжди приваблювали людей, оскільки допомагали задовольнити їх найважливіші матеріальні і духовні потреби. У минулі часи природні та штучні резервуари води виконували оборонну та сторожову функції – захищали поселення від нападників та ускладнювали втечу особливо небезпечних в'язнів.

До сьогодні водними поверхнями оточують найцінніші об'єкти – палаци (рис. 1), храми (рис. 2), осередки живої природи в містах (рис. 3) тощо.

Рис. 1. Водний палац Таман Уджунг на острові Балі, 1909 р.

Рис. 2. Золотий храм в Озері Безсмертя в м. Амрітсар в Індії - святиня сикхів

Рис. 4. Будиночки для птахів на озері в Центральному парку ім. Горького, м. Харків

У відповідності до Водного кодексу України усі місця зосередження води називають водними об'єктами. До цієї категорії елементів докільля відносять природні та штучні водойми (безстічні або із сповільненим стоком поверхневі водні об'єкти), водотоки (поверхневі водні об'єкти з несповільненим стоком), моря, а також підземні води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори [4].

Водні об'єкти слугують джерелами питної води та їжі; використовуються для промислового, аграрного та побутового водопостачання; відіграють роль зручних і порівняно дешевих шляхів рух людей і переміщення вантажів. З водними об'єктами пов'язані перші успіхи відновлюваної електроенергетики. Водні об'єкти допомагають позбутися надлишкових атмосферних опадів та відпрацьованих рідин – побутових стоків і зворотних вод, що утворюються в процесі господарської діяльності суспільства.

Поверхневі водні об'єкти та прилеглі до них землі незмінно лишаються привабливим місцем для занять спортом, розваг, відпочинку і оздоровлення. У середніх широтах біля них формується пом'якшений мікроклімат, більш комфортний для людини. Емоційний вплив водної гладі і плескоти хвиль сприяє максимальній інтеграції водних об'єктів і громадських просторів населених пунктів. У зв'язку з цим, в акваторіях влаштовують масові заходи, на кшталт феєрверків, а у водоймах і водотоках розміщують статичні (скульптури) чи кінетичні (світло-музичні фонтани) арт-об'єкти.

У різних культурах водним об'єктам надавали розмаїтих символічних значень, їх наділяли міфічним змістом та священним статусом, з ними пов'язували містерії, ритуали, обряди, біля них будували сакральні споруди, висаджували тотемні рослини та влаштовували заповітні ландшафтні об'єкти.

Незважаючи на значну роль водних об'єктів у житті людини, в багатьох країнах досі не усталилося цивілізованих форм взаємодії між містом і міськими акваторіями. Одним з перших до проблем співіснування водних об'єктів і людських поселень звернувся К. Александер з групою однодумців [16]. В описі патерну 25 «Доступ до води» дослідники підкреслили важливість дбайливого ставлення до водних об'єктів у поселеннях, неприпустимість суцільної забудови

берегових ліній і наближення до них доріг на відстань менше, ніж 1,5 км. В паттерні 64 «Басейни і водотоки» була звернена увага на існування емоційної потреби мешканців міст у контакті з місцевими водними об'єктами і запропоновано у будь-які проектні пропозиції включати природні або штучні акваторії різних розмірів. В паттерні 71 «Непроточні водойми» обґрунтовувалася доцільність улаштування безпечних громадських місць для купання на відстані не більшій за 100 м від кожного житлового будинку. Деякі з цих ідей розвинув А. Г. Большаков [1], який запропонував слушний підхід для поляризації природних і урбанізованих ландшафтів. Згідно з ним природний екологічний каркас міст і регіонів доречно формувати на основі долин, на протигагу більш інтенсивній урбанізації підвищених територій.

Проблеми архітектурно-планувальної організації міських водотоків та прилеглих до них територій досить ґрунтовно досліджені. К. Дей вказував на терапевтичний вплив на людину води, що рухається в природних чи штучних флауформах, розташованих як в інтер'єрах будівель, так і в міському середовищі [5]. Ж. Лернер позначив поняттям «аквапунктура» оздоровчі для міського середовища дії, пов'язані з відродженням колись занедбаних невеличких водних об'єктів [8]. Питання ландшафтно-планувальної організації прирічкових територій опрацьовували О. С. Боборикін [2], В. М. Вадимов [3], Т. І. Задворянська [6], Д. В. Литвинов [9], М. О. Маташова [10], Н. Е. Оселко [11], А. І. Соколов [13], О. С. Федосєєва [14]. Підходи до ревіталізації деградованих річок та прирічкових територій досліджували Є. В. Гуськова [7], Л. І. Рубан [12], С. С. Фролов [15].

Поряд з цим, питання архітектурно-планувальної організації ландшафтів міських водойм майже не привертало уваги вітчизняних науковців. Це особливо прикро, оскільки серед міських водних об'єктів водойми є найуразливішими. В Україні надто часто у них влаштовують звалища сміття з наступною засипкою під гаслом санації території, яка потім забудовується. Природні озера перетворюють на затоплені і покинуті напризволяще піщані кар'єри, що лишаються поряд з ділянками, намитими для масового житлового будівництва. Колишні кар'єри, де починає відроджуватися життя, потерпають від неконтрольованого рекреаційного навантаження. Краща доля лише у деяких озер, які знаходяться на території доглянутих міських парків (рис. 3).

Натомість, у закордонній практиці ландшафтного дизайну можна знайти численні приклади вдалого включення природних і штучних водойм у міську тканину, перетворення їх на центри громадської активності й фокуси містобудівної композиції. Серед сучасних тенденцій використання містобудівного потенціалу водойм та прилеглих до них територій найбільш прогресивними є наступні моделі ландшафтів: «смайт-водойма» (осучаснення ландшафтів шляхом залучення інформаційних технологій), «арт-водойма» (розміщення в акваторіях художніх інсталяцій), «екшен-водойма» (влаштування видовищ, перфомансів, хепінінгів), «медіа-водойма» (проведення аудіо-візуальних шоу), «лайт-водойма» (влаштування світлових вистав), «водойма-атракціон» (залучення перехожих до активних дій – розваг, змагань

тощо), «еко-водойма» (штучне відтворення життєздатних біогеоценозів на основі природних прототипів, властивих конкретній місцевості).

Наприклад, на озері Ізео в Італії влаштована трикілометрова плавуча дорога, яка з'єднує комуни Сульцано з о. Монте-Ізола (рис. 4). Вулицями міста, що ведуть до води і по самій водній гладі, викладено шлях з 200 тис. пластикових кубів вкритих помаранчевої тканиною. Таким чином автори інсталяції втілили ідею безперервного шляху та дозволили усім охочим помилуватися панорамами озера і навколишніх гір з незвичних ракурсів [20].

З 1946 року в австрійському м. Брегенц проходять фестивалі під назвою «Опера на озері» (рис. 5). На дні Боденського озера розміщена стаціонарна структура, де ховаються гримерні, машинне відділення і оркестрова яма для Віденського симфонічного оркестру. Над поверхнею води кожні два роки будується лише зовнішня частина сцени з відповідними декораціями [17].

На Озері Ілюзій в центрі парку розваг Happy Valley в китайському м. Шанхаї побудована перша в світі мультимедійна вежа (рис. 6), завдяки чому, це місце перетворилося на спеціалізований простір для проведення нічних видовищ [18]. Натомість, у китайському м. Харбіні на вмираючих водно-болотяних угіддях розбили міський парк (рис. 7) з недоторканими природними ландшафтами. Навколо них влаштоване кільце зі ставків і курганів, яке створює буферну зону для фільтрації та очищення дощових стоків з міських територій. Після очищення зливної води потрапляють у водно-болотяні угіддя [19].

Рис. 4. Плавучі пірси на о. Ізео, Італія, дизайн Christo and Jeanne-Claude, 2014-16 рр.

Рис. 5. Боденське озеро, Ілюзій, м. Шанхай, м. Брегенц, Австрія, щорічний фестиваль «Опера на озері»

Рис. 6. Озеро Ілюзій, м. Шанхай, Китай, дизайн OCT Shanghai Happy Valley і ECA2, 2016 р.

Рис. 7. Національне міське водно-болотяне угіддя Кунлі м. Харбін, Китай, дизайн Turenscape Landscape Architecture, 2006-10 р.

У підсумку хотілося б зазначити, що водойми мають величезний містобудівний потенціал, який на сьогодні в Україні нажаль не використовується. Проблема взаємодії населених пунктів з розташованими на їх території водоймами є надзвичайно актуальною і теоретично майже неопрацьованою. У багатьох країнах світу можна знайти вдалі реалізовані приклади ефективного використання містобудівного потенціалу міських водойм, які заслуговують на узагальнення і творче переосмислення. Окремих

грунтовних наукових досліджень потребують різні аспекти зазначеної проблеми, серед них: способи відновлення та підтримання екологічної рівноваги природних водойм у несприятливих умовах техногенного тиску; особливості формоутворення природних і антропогенних ландшафтів міських водойм; шляхи трансформації міських водойм на осередки суспільного життя місцевих громад; міські водойми як потужний композиційний засіб просторової організації архітектурного середовища; міфо-поетика міських водойм; вплив міських водойм на архітектурно-планувальний розвиток населених пунктів; еволюція міських водойм під впливом господарської діяльності людини; регламенти функціонального використання міських водойм в залежності від призначення прилеглих територій.

Список використаних джерел

1. Большаков А. Г. градостроительная организация ландшафта как фактор устойчивого развития территории: автореф. дисс. на соиск. учен. степени д-ра арх.: спец. 18.00.01. – Иркутск, 2003. – 58 с.
2. Боборикін О. С. Особливості розвитку міських набережних (на прикладі міст України вздовж р. Дніпро): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. арх.: спец. 18.00.01. – К., 2017. – 23 с.
3. Вадимов В. М. Город и река (планировочные аспекты). – Киевский национальный ун-т строительства и архитектуры, Полтавский гос. технический ун-т им. Юрия Кондратюка. – К.; Полтава: Археология, 2000. – 210 с.; ил.
4. Водний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, ст.189. – Редакція від 04.06.2017. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>
5. Дэй К. Места, где обитает душа (архитектура и среда как лечебное средство) / К. Дэй; пер. с англ. В. Л. Глазычева. – М.: Изд-во «Ладья», 2000 – 280 с.: ил.
6. Задворянская Т. И. Ландшафтно-градостроительная организация рекреационных зон в структуре прибрежных территорий крупных городов: на примере Воронежа: автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. арх.: спец. 18.00.04. – СПб., 2009. – 22 с.
7. Гуськова Е. В. Принципы архитектурной ревитализации приречных пространств (из опыта России и Франции): автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. арх.: спец. 18.00.04. – Н., 2010. – 23 с.
8. Лернер Ж. Акупунтура міста / Жайме Лернер; пер. з порт. Катерини Скальської. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. – 160 с.
9. Литвинов Д. В. Градоэкологические принципы развития прибрежных зон (на примере крупных городов Поволжья): автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. арх.: спец. 18.00.04. – С.-П., 2009 – 25 с.
10. Маташова М. А. Эколого-градостроительная оптимизация приречных территорий крупного города (на примере г. Хабаровска): автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. арх.: спец. 05.23.22. – М., 2011. – 23 с.

11. Оселко Н. Е. Планировочное развитие приречной территории крупнейшего столичного города: автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. арх.: спец. 18.00.04. – М., 2001. – 23 с.
12. Рубан Л. І. Принципи містобудівного використання прирічкових зон в умовах деградації ріки: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. арх.: спец. 18.00.04. – К., 2000. – 21 с.
13. Соколов А. И. Организация городских рекреационных территорий крупных городов волгоградской агломерации (на примере г. Волгограда и г. Волжского): автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. арх.: спец. 18.00.04. – СПб., 2008. – 23 с.
14. Федосеева О. С. Ландшафтный анализ приречных территорий (на примере города Москвы): автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. с-х. н.: спец. 06.03.03. – М., 2013. – 21 с.
15. Фролов С. С. Градостроительная реконструкция прибрежных промышленных территорий крупнейших городов (на примере г. Волгограда): автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. арх.: спец. 18.00.04. – СПб, 2005. – 16 с.
16. Alexander C., Ishikawa S., Silverstein M., Jacobson M., Fiksdahl-King I., Angel S. A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction. – New York: Oxford University Press, USA, 1977. – 1171 p.
17. Bregenz Festival. Opera on the Lake Austria. – Офіційний сайт Bregenz Festival. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.blessthisstuff.com/stuff/culture/travel/bregenz-festival-opera-on-the-lake-austria/>
18. Lake of illusions OCT Shanghai Happy Valley, China, 2016 to present. – Офіційний сайт ECA2. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.eca2.com/en/lake-of-illusions-oct-shanghai-happy-valley-china-2016-to-present.html>
19. Qunli National Urban Wetland by Turenscape. – Офіційний сайт Turenscape Landscape Architecture. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.landezine.com/index.php/2014/01/qunli-national-urban-wetland-by-turenscape/>
20. The Floating Piers. – Офіційний сайт Christo and Jeanne-Claude. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://christojeanneclaude.net/press/the-floating-piers>.